
KATILIM BANKACILIĞI ALANINDA YAŞANAN KÜRESEL GELİŞMELER¹

Fatma Kelleroğlu*

ÖZET

İslam dininde faizin yasak olması; müslüman ülkelerde alternatif bir bankacılık sisteminin kurulmasını gerekli kılmıştır. Bu bağlamda, faizsizlik prensibine göre işleyen, halkın elindeki tasarrufları ekonomi içerisine kanalize ederek, ülke kalkınması için ihtiyaç duyulan sermayeye ek kaynak sağlayan finansal kuruluşlar Türkiye ve diğer İslam ülkelerinde kurulmaya başlamıştır. Küreselleşmenin giderek yaygınlaştığı günümüz dünyasında, faizsiz finans ve katılım bankacılığı ile ilgili ciddi gelişmeler gözlenmektedir. Bu bağlamda, birçok ülkede faizsizlik esasına göre bankacılık faaliyetlerini yürüten finansal birçok kuruluş bulunmakta ve katılım bankacılığı uluslararası finans dünyasının en hızlı büyüyen alanlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankacılığı, Fon Kullanımı, Küresel Gelişim.

GLOBAL DEVELOPMENTS IN THE FIELD OF PARTICIPATION BANKING

ABSTRACT

The fact that interest is forbidden in Islam required establishment of alternative banking system in Muslim countries. Hence, those financial institutions that are running on interest-free principle, channeling savings in the hands of people into economy, proving additional funds needed for the development of country, have started being established in Turkey and other Islamic countries. In today's world that globalization still increasingly widespread, we observe important developments in the interest-free financing and participation banking. As a result, there are quite a few financial institutions that operate on the basis of interest-free banking in a lot of countries, and participation banking became one of the fastest growing areas in the international finance world.

Keywords: Participation Banking, Use of Funds, Global Development

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü

¹Katılım Bankacılığı Alanında Yaşanan Küresel Gelişmeler Başlıklı Makale Tezden Türetilmiştir.

1.GİRİŞ

Faizsiz Bankacılık, İslami Bankacılık ya da Türkiye’de kullanılan ismiyle Katılım Bankacılığı; dini hassasiyetler nedeniyle faizden uzak durma şeklindeki geleneksel bankalara yatırılmayan fonların faizsiz yöntemlerle toplanması ve bu fonların fon ihtiyacı olanlara yine faizsiz yöntemlerle kullandırılması şeklinde ortaya çıkan ihtiyacı karşılamak üzere kurulan finansal kuruluşlardır. Katılım bankalarının en önemli katkıları; bazı insanların faizden sakınmaları nedeniyle atıl duran ve mali sisteme girmeyen fonları iktisadi hayata kazandırmış olmalarıdır.

Faizsiz Bankalar, geleneksel bankacılık işlemlerini faizsiz ve İslami kurallar çerçevesinde yerine getiren finansal kuruluşlardır. Bu bankalarda fon toplama ve fon kullandırma işlemleri İslami kurallara uygun olarak yürütülmekte, sistem “ortaklık” üzerine kurulduğundan, fon/mevduat sahiplerine geleneksel bankalarda olduğu gibi önceden miktarı belirlenmiş sabit bir faiz ödemesi yapılmamaktadır. Ancak, vade sonunda veya ortaklığın sona ermesi sonucunda kesinleşen kar veya zarar taraflarca belirlenen oranlar üzerinden paylaşılmaktadır.

Kar veya zarara katılımı esas alan Faizsiz Bankacılık faaliyetleri, XX. yüzyılda müslüman nüfusun yoğun olduğu İslam ülkelerinde başlamıştır. 1929 Dünya ekonomik krizi sonucunda; 50 milyondan fazla kişinin işsiz kalması ve dünyadaki üretim hacminin %35'lere kadar düşmesi, I. Dünya ve II. Dünya savaşlarının özellikle bu savaşa katılan ülkeler başta olmak üzere bir çok dünya ülkesi üzerinde bırakmış olduğu yıkım, ülkelerin iktisadi kalkınma çabalarını hızlandırmasını sağlamıştır. Özellikle siyasi bağımsızlıklarını kazanmış İslam ülkelerinde ihtiyaç duyulan fonların gelişmiş bir bankacılık sistemi ile daha etkin bir şekilde kullanılabilmesi fikri ön plana çıkmıştır. Faizin İslam Dinine göre yasaklanmış olması, İslam ülkelerindeki fonların finans sistemi dışında kalması ve sözkonusu fonların iktisadi kalkınma alanında kullanılması gerektiği düşüncesi, İslam ülkelerinde faizsiz bankacılık fikrinin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

İslam Dini, hangi şartla olursa olsun, müslümanların faiz almalarını ve vermelerini yasaklamıştır. Dini inançları nedeniyle faiz gelirine karşı hassasiyet gösteren kişilerin yatırımlarının değerlendirilebilmesi amacıyla, faizsiz bir bankacılık sisteminin temelleri 1963 yılında Mısır’da Ghamr Savings Bank’ın kuruluşuyla gerçekleşmiş, bu bankanın gösterdiği başarılı sonuçlar neticesinde, 1970’li yıllarda özellikle müslüman ülkelerde bu kuruluşların sayısı giderek artmıştır.

Günümüzde, birçok ülkede faizsizlik esasına göre bankacılık faaliyetlerini yürüten finansal kuruluşlar olduğu gibi, bu alandaki gelişmelere kayıtsız kalmayarak faizsiz çalışan birimler kuran batılı kuruluşlar da bulunmaktadır. Bu kuruluşlar arasında; Citibank, HSBC Bank, Union Bank of Switzerland, Kleinwort Benson, ANZ Grindlays, Goldman Sachs’da yer almaktadır. Türkiye’de 1994 yılında Albaraka Türk ile başlayan faizsiz bankacılık serüveni kamusal sermayeli Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım bankalarında sektöre girmesiyle büyük bir ivme kazanmış, gelecekte de bu ilerlemenin devam edeceği konusunda beklentileri artırmıştır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde katılım bankacılığı'nın tarihçesi, ikinci bölümünde katılım bankalarının çalışma esasları, üçüncü bölümünde katılım bankacılığı alanında yaşanan küresel gelişmeler ve dördüncü bölümünde ise finansal sistem içerisinde katılım bankalarının payı ile ilgili kantitatif bilgilere yer verilmiştir.

2. KATILIM BANKACILIĞININ TARİHÇESİ

2.1. Dünyada Katılım Bankacılığı

Faizsiz bankacılığın başlangıcı M.Ö. 2123-2081 arasında hüküm süren Babil Kralı Hammurabi'ye kadar uzanmaktadır. Hammurabi kanunlarının, 100-107. bölümleri borçlanma işlemlerinin nasıl düzenleneceğini göstermektedir. Daha sonraki yüzyıllarda bankacılık işlemlerinin mabetlerin tekeline çıkararak, ticaretle iştigal eden bazı zengin (yahudi) ailelerin eline geçtiğini görmekteyiz. M.Ö. 600-465 arasında Fırat nehri kıyılarında hüküm süren İsrail'den sürülmüş olan "Egibi" ve "Murashu" ailelerinin büyük ölçüde faizsiz kredi verdikleri kaydedilmektedir. Tevrat'taki yasağa rağmen, tarihin hemen hemen her döneminde faizli işlemlerin yaygın olarak yahudiler tarafından uygulandığı görülmektedir (Akin, 1986: 110-111).

Günümüzde, Katılım Bankacılığı prensiplerinin uygulandığı ilk kurumsal yapılar para vakıflarıdır. İlk para vakfı İstanbul'un fethinden hemen sonra, 1456 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından 24.000 altın tutarı ile kuruldu. Bu vakıf, yeniçeri ocaklarına verilen etlerin temini için kasaplara finansman sağlıyordu. Sayıları ve önemi giderek artan para vakıfları XIX. yüzyıla kadar varlıklarını sürdürmüş olup, zamanla ekonomik hayat içindeki etkinliklerini kaybederek ortadan kalkmıştır.

"Faizsiz Bankacılık" düşüncesi, 1930'lu ve 1940'lı yıllarda İslam alimleri tarafından yapılan çalışmalara konu olmuştur. Bunda İslam ülkelerinin kalkınma çabaları ve bu çabalara destek olacak bankacılık sisteminin gerekliliği ve 1929 yılında dünyada yaşanan ve "Büyük Buhran" diye adlandırılan dünya ekonomik krizinin önemi büyüktür (Canbaz, 2015: 154).

Bu çalışmaların ilk örnekleri, kapitalist ve sosyalist sistemlere karşı Asya Kıtası ile en eski medeniyet merkezlerinden birisi olan Mısır'da karşımıza çıkmaktadır. Pakistan'ın bağımsızlık mücadelesi verdiği ve İngilizlerin Hindistan'dan çekilmesinden sonra 1940'lı yıllarda "İslam Ekonomisi ve Bankacılığı" üzerine İngilizce, Arapça ve Urduca ilk yayınlar yapılmıştır (Canbaz, 2016: 152).

Modern anlamda Katılım Bankacılığı fikir düzeyinde ilk defa 1955 yılında Pakistan'lı Muhammed Uzeyr tarafından ortaya konulmuştur. Faizsiz Bankacılık, ilk olarak 1960'lı yılların başında Mısır'da kurulan tasarruf sandıklarıyla başlamış ve daha sonraki yıllarda ise büyük bir gelişme kaydetmiştir. Tasarruf Sandıkları, faizsiz bankacılığın fikir babası sayılan Ahmet En-Neccar'ın önderliğinde Mısır'da kurulan ve faiz yerine kar-zarar ortaklığı ilkesine göre çalışan ve mudaraba yöntemini uygulayan kuruluşlardır. Bu kuruluşların başarılı olmaları üzerine, modern bankalarla rekabet edebilir seviyeye getirilerek faizsiz bankaların temelleri atılmıştır. Tasarrufların

değerlendirilmesi yanında geleneksel bankaların da vermiş oldukları hizmetleri sunan bu bankaların İslam Ülkelerinde yaygınlaşması, sistemin Türkiye’de de de kurulmasını gündeme getirmiştir (Battal, 1999: 18).

1971 yılında Mısır’da devlet desteği ile kurulmuş olan “Nasr Sosyal Bankası” ilk faizsiz ticari banka örneğini teşkil etmektedir. 1974 yılında ise “İslam Kalkınma Bankası” (İKB) kurulmuştur. İKB, sadece kamusal projelere finansal destek sağlamış, özel sektör ise bu destekten yararlanamamıştır. Bu nedenle de, özel sektörün finansmanında ortaya çıkan sorunun çözümü için, 1981 yılında Suudi Arabistan, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri’ndeki zengin müslümanların örgütlenmesi sonucunda İsviçre’nin Cenevre şehrinde “Dar Al-Maal Al-İslami” adlı bir holding kurulmuş ve bu holding aracılığıyla özel sektöre finansal destek sağlanmıştır (Sümer ve Onan, 2015: 298).

2.2. Türkiye’de Katılım Bankacılığı

16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı kararname ile faizsiz bankacılık uygulamalarına zemin hazırlanmıştır. Dünya’da bu tür bankalara “İslami Banka” denilirken, Türkiye’de bu isim Özel Finans Kurumu (ÖFK) olarak belirlenmiştir. Kararnamenin birinci maddesi ÖFK’ların kuruluş, organ, faaliyet ve tasfiyesi ile ilgili esasları belirleme yetkisini TCMB’nin görüşü alınarak Başbakanlık’a vermiştir. 1984 yılında Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı (HDTM) 25.12.1984 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan bir tebliğ ile özel finans kurumlarının faaliyete geçebilmesi için gerekli beyannamenin içeriğinin belirlenmesi, cari hesaplara ilişkin düzenlemenin yapılması, kar ve zarara katılım hesaplarında toplanan fonların tabi olacağı esasların belirlenmesi gibi konularda TCMB’yi yetkilendirmiştir. ÖFK’ların hukuki statüsü ise 25.02.1985 tarihinde 18323 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan tebliğ ile tamamlanmıştır (Özsoy, 2012: 83).

1983 yılında ÖFK’lar ile ilgili düzenlemelerin yürürlüğe girmesiyle birlikte; 1984 yılında Faisal Finans Kurumu A.Ş. ve Albaraka Türk Özel Finans Kurumu A.Ş. kurulmuştur. Yabancı sermaye ağırlıklı bu iki kurum bankacılık faaliyetlerine 1985 yılında başlamışlardır. 1989 yılında Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş. 1991 yılında ilk yerli sermayeli faizsiz özel finans kurumu olan Anadolu Finans Kurumu, 1995 yılında İhlas Finans Kurumu ve son olarak da 1996 yılında Asya Finans Kurumu A.Ş. kurulmuştur. Şubat 2001’ de yaşanan ekonomik krizlerin ardından İhlas Finans Kurumunun işlem yapma yetkisi iptal edilerek tasfiyesine karar verilmiştir (Oğuz, 2016:229).

18.06.1999 tarihinde kabul edilen 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile birlikte ÖFK’lar Bankalar Kanunu kapsamına alınmış ve ilgili tebliğler yürürlükten kaldırılmıştır. 4389 sayılı Kanun’da değişiklik yapan 17.12.1999 tarih ve 4491 sayılı Kanun’un 3. Maddesinin (a) ve (b) fıkralarında, ÖFK’ların 7. ve 9. madde hükümlerine uyum ve tasfiye sürecine değinilerek, yeni düzenleme yapılıncaya kadar Bankalar Kanunu’na aykırı olmayan yürürlükten kaldırılan hükümlerin uygulanmasına devam edileceği belirtilmiştir. 20.06.2001 tarihinde 4684 sayılı Kanun’nda yapılan değişiklikle de Özel Finans Kurumları Birliği (ÖFKB)’nin oluşturulması ve ortak bir sigorta sistemi kurulması kararlaştırılmıştır. 19.10.2005 tarihinde çıkarılan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’na göre ÖFK’ların ismi “Katılım Bankaları” olarak değiştirilmiş, ÖFKB’lerin adı da “Türkiye Katılım Bankaları Birliği” olarak değiştirilmesi

öngörülmüştür. Yeni Kanuna göre ise ÖFK'lar tarafından oluşturulan Güvence Fonu' da Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu olarak değiştirilmiştir (Günel, 2007: 150).

3. KATILIM BANKALARININ ÇALIŞMA ESASLARI

Dünya genelinde faizsiz bankacılık olarak adlandırılan ve aynı zamanda geleneksel bankacılık hizmetlerini de sunan katılım bankalarının temel hareket alanını İslami kurallar belirlemektedir. İslam dininin belirlemiş olduğu ölçüler temel olmak üzere, özelde de İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu ve İslami Finansal Hizmetler Kurulu tarafından belirlenen standartlara, bu kurumların uyması zorunlu hale getirilmiştir. Çünkü; bu bankaların temel cazibe nedeni İslami Kurallar çerçevesinde bankacılık faaliyetlerinin yürütülmesidir (Çelik, 2016: 37).

Katılım Bankacılığı'nın çalışma esasları şu şekilde özetlenebilir:

- **Faizin Yasak Olması**

Katılım Bankaları, İslam dininin değerleri ve inançlar sistemi ile uyumlu olarak, geleneksel yönetim ve risk yönetimi ilkelerine uygun olarak, şeriatın dayalı olduğu kurallara göre yönetilen, faizsiz çalışma prensibine göre faaliyetlerini sürdüren finansal kuruluşlar olduğundan, İslam dininin ilkelerine uyum gösterecek şekilde sektör içerisinde faaliyetlerini sürdürmekte, ayrıca etkin ve rekabetçi bankacılık, yatırım, ticaretin finansmanı ile ticari ve gayrimenkul finansal hizmetleri sunan bir yapıya sahip bulunmaktadır (Ayriçay vd., 2013: 121).

- **Riskin Paylaşılması**

Katılım bankalarının kullanmış olduğu finansman araçlarının temel özelliği, önceden belirlenmiş bir kazancın olmaması nedeniyle karşılaşılabilecek olan kar veya zarar durumuna göre, kazancın ve riskin adil bir şekilde dağıtılmasını sağlamaktır.

- **Faaliyet Alanlarının Belirli Olması**

Katılım Bankaları, İslam Dini'nin uygun gördüğü faaliyet alanlarında işlem yapmaktadırlar. Alkol, domuz ürünleri, kumarhane ürünleri gibi İslam ahlak ve kurallarına uygun olmayan ürünlerin üretimi, ticareti ve bu işle uğraşan kişilere her ne şekilde olursa olsun finansman sağlanması yasaktır. Bu nedenlerden dolayı, katılım bankaları belirli alanlarda faaliyette bulunurlar.

- **Spekülasyonun Yasak Olması**

Spekülatif işlemler, ekonomiye herhangi bir değer katmadığı gibi, ekonomik dengesizlikleri artıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Spekülasyon amacıyla yapılan işlemler sonucunda, parasal güce sahip olan kişiler servetlerini artırmakta, ekonomik açıdan zayıf olan kişiler de daha zayıf hale gelebilmektedirler. Bu nedenle türev finans ürünlerinin işlem gördüğü piyasalarda aşırı belirsizlik ve spekülatif işlemler yoğunlukta olduğundan,

söz konusu bankalar bu araçlara yatırım yapmamaktadırlar (Babuşçu ve Hazar, 2017: 178).

4. KATILIM BANKACILIĞI ALANINDA YAŞANAN KÜRESEL GELİŞMELER

Küreselleşmenin giderek yaygınlaştığı günümüz dünyasında, Faizsiz finans ve katılım bankacılığı ile ilgili önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Bu gelişim, sadece müslüman toplumlarda değil aynı zamanda Hıristiyan toplumlarında da yaşanmaktadır. 2008 yılında Katolik dünyasının dini lideri Papa'nın; "Batı toplumu, girdiği asalak kapitalizmin karanlık tüneline, İslami Bankacılık Sistemi uygulamasına geçerek çıkacaktır" şeklindeki sözleri kayda değerdir. Bu bağlamda Vatikan'ın, yaşanan finansal krizlerle birlikte, İslami Bankacılık faaliyetlerini çok yakından takip ettiği anlaşılmaktadır (Canbaz, 2015: 160).

Katılım bankacılığı ürünleri uluslararası finans dünyasının en hızlı büyüyen alanlarından birisi olarak karşımıza çıkmakta, pazarda yer alan global oyuncuların sayısı finansal ürünlerin çeşitliliği ve yatırım miktarları giderek artmaktadır. Katılım bankacılığında bireysel bankacılık hizmeti veren kurumların ve yatırım fonlarının sayısı artarken, geleneksel bankacılık hizmeti sunan çok sayıda batılı kurumlar da katılım bankacılığı ürünlerini portföylerine katmaktadır. Son yıllarda başta Citigroup, Deutsche Bank, HSBC, Lloyds TSB ve UBS olmak üzere geleneksel bankacılık hizmetlerini sunan kurumlar da bu pazardan pay almaya başlamışlardır. Bu kurumların geleneksel bankacılık ürünlerinin yanı sıra katılım bankacılığına has finansal ürünleri de portföylerine dâhil etmeleri veya katılım bankacılığı faaliyeti gösteren şubeler açmaları, dünyada bu alandaki rekabetin giderek arttığını göstermektedir (TKBB, 2007: 8).

İslami finans ve bankacılık açısından dünyada önemli bir merkez olarak kabul edilen Londra, Kuala Lumpur ve Körfez ülkelerinin yanısıra, İstanbul'un da son yıllarda finansal merkez olması yolunda ciddi çalışmalar yapılmaktadır. Bu kapsamda, "İstanbul Uluslararası Finans Merkezi" oluşturulması amacıyla Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından 2009 yılında bir "Strateji Belgesi" hazırlanmıştır. Bu belgeye göre; merkezin yararlanabileceği ürün ve hizmetlerden birisi "İslami Finans" olarak belirlenmiştir. Bu nedenle de; Borsa İstanbul'da (BİST) son dönemde büyük ilgi gören İslami finansal ürünler konusunda araştırma yapmak üzere Dünya Bankası ile birlikte "Küresel İslami Finans Geliştirme Merkezi" kurulmuştur (Canbaz, 2015: 163-164).

Batı ülkelerindeki gelişmelerle birlikte, dünya ticaretinin yeni merkezi konumunda bulunan Güneydoğu Asya'da da önemli gelişmeler görülmektedir. Özellikle ekonomik ve uluslararası ilişkilerde kuvvet merkezinin, Atlantik'ten Avrasya'ya doğru kaymasıyla birlikte, müslüman nüfusun yoğun olarak yaşadığı Endonezya ve Malezya, bunun yanısıra Singapur gibi ticari ve finansal açıdan gelişmiş ülkelerde İslami Finans ve Bankacılık faaliyetleri, kurumsallaşma ve uygulama açısından hızla yayılmaktadır. Japonya, Güney Kore, Çin ve Hon Kong gibi diğer Asya ülkelerinde de durum pek farklı değildir.

Geleneksel bankacılığın neden olduğu küresel finansal krizler, İslami Bankacılığa olan ilgiyi her geçen gün artırmaktadır (Canbaz, 2016: 161-162).

5. FİNANSAL SİSTEM İÇERİSİNDE KATILIM BANKALARININ PAYI

Tablo 1.'de İslami bankacılık ve finans sektörünün 2014 yılı ilk 6 aylık döneme ait aktifler toplamı gösterilmiştir. İslami Hizmetler Finansal Kurulu (IFSB)'nin 2015 yılı küresel finans raporu incelendiğinde; 2014 yılının ilk yarısı itibarıyla İslami Finans toplam varlıklarının 1.868,1 milyar USD'ye ulaştığı görülmektedir. Bu varlıkların %79'u bankacılık varlıklarından, %16'sı Sukuk'tan ve %4'lük kısmı ise Tekafül'den oluşmaktadır.

İslami fon varlıklarının yoğun olduğu ülkeler Asya ve Körfez Bölgeleri ülkeleridir. Asya ülkelerinden Malezya ve Singapur, Körfez ülkelerinden ise Abu Dhabi, Bahreyn, Dubai, Katar, Kuveyt ve Suudi Arabistan başı çekmektedir (Canbaz, 2016: 160).

Tablo 1. İslami Bankacılık ve Finans Sektörünün Küresel Toplam Aktifleri (Milyar USD)

Bölge	İslami Bankacılık Varlıkları	Sukuk	İslami Fon Varlıkları	Tekafül	Toplam
Asya	203,8	188,4	23,2	3,9	419,3
Körfez Bölgeleri	564,2	95,5	33,5	9,0	702,2
Ortadoğu ve Kuzey Afrika	633,7	0,1	0,3	7,7	641,8
Sahra - Altı Afrika	20,1	1,3	1,8	0,6	23,8
Diğerleri	54,4	9,4	17,0	0,3	81,1
Toplam	1.476,2	294,7	75,8	21,4	1.868,1
(%)	0,79	0,16	0,04	0,01	100

Kaynak: Canbaz, 2016: 160.

Günümüzde, dünyanın önde gelen finansal analistlerinin yapmış olduğu değerlendirmelere göre; faizsiz bankacılık sisteminin önümüzdeki yıllarda çok daha hızlı büyüyeceği tahmin edilmektedir. Bu büyüme İslam ülkeleri ile birlikte müslüman olmayan diğer ülkeleri de kapsamaktadır. Müslüman olmayan diğer ülkelerdeki büyümenin temelde iki nedeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, bu ülkelerdeki müslüman nüfusun hızla artması, ikincisi ise fonlarını en karlı alanlarda değerlendirmek isteyen uluslararası yatırımcıların faizsiz bankacılık ürünlerini karlı bir yatırım olarak görmeleridir (TKBB, 2011: 30-31).

Dünya genelinde katılım bankacılığı sistemini en yaygın olarak uygulayan ülkeler hiç kuşkusuz İslam ülkeleridir. Özellikle İran ve Pakistan sistemin tam anlamıyla uygulandığı ülkelerdir. Katılım Bankacılığının başlıca

İslam ülkelerinde genel bankacılık faaliyetleri içerisindeki oranı %20-%49 dolaylarında gerçekleşmektedir. 2019 yılında bu oranın Suudi Arabistan için %70'lere çıkacağı tahmin edilmektedir. Geleneksel bankacılık sistemi uygulamalarına göre iki kat daha fazla büyümenin gerçekleştiği Malezya'da ise katılım bankacılığının mevduat tutarı toplamı 100 milyar USD'yi aşmış durumdadır. Katar'da ise bankacılık hizmetlerinin %25'lik kısmını katılım bankacılığı oluştururken bu oranın 2018 yılı sonunda %34 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir (Çelik, 2015: 83).

Faizsiz finans sisteminin büyümesinde ve gelişmesinde Katar, Endonezya, Suudi Arabistan, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye Bahreyn, Kuveyt ve Pakistan'ın önemli katkıları olmuştur. Sözkonusu ülkelere ait piyasalarda ise 2015-2020 yılları arasında faizsiz bankaların toplam varlıklarının yıllık %14 büyüme kaydederek 1,8 trilyon USD'ye ulaşacağı tahmin edilmektedir. 2020 yılı itibarıyla; faizsiz bankacılık karınının 30,3 milyar USD olacağı ve bunun 27,8 milyar USD'sinin ise Katar, Endonezya, Suudi Arabistan, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye'ye ait olacağı öngörülmektedir (Anaç ve Kaya, 2017: 150).

İsviçre kökenli Bank Sarasin'in hazırlamış olduğu "İslami Sermaye Yönetim Raporu"na göre; son 30-40 yıl içinde Müslümanların her alanda aktif duruma geldiği belirtilmiştir. Günümüzde ise önemli bir küresel güç olarak varlıklarını hissettirmektedirler. Müslümanlar, sadece dini ve politik açıdan değil, aynı zamanda ekonomik açıdan da önemli bir küresel güç haline gelmiş, uluslararası finans sektöründe söz sahibi olmaya başlamışlardır. Bunun sebebi, Sarasin'e göre 2010 yılı itibarıyla dünya nüfusunun %23'ü Müslümanlardan oluşmaktadır. Bu, 112 ülkede 1.9 milyar insanın yaşadığı anlamına gelmektedir. Sarasin, 1.9 milyar insanın %43'ünün 25 yaşın altında bulunduğunu, bunun da dünya nüfusunun yaklaşık %10'una karşılık geldiğini, 2030 yılında ise müslüman nüfusun %26'lık bir artışla yaklaşık olarak 2.4 milyara ulaşacağı tahminini yapmaktadır. Rakamsal olarak bakıldığında, 2010 yılındaki 1.9 milyar insan 300 milyon kadar artarak 2020 sonlarında bugünkü Amerika nüfusu ile eşitleneceği öngörülmektedir (TKBB, 2011: 31).

2015 yılı itibarıyla, global faizsiz finans sisteminin toplam büyüklüğünün 2 trilyon USD seviyesinde olduğu tahmin edilmektedir. Diğer taraftan faizsiz finans sisteminin çift haneli bir büyüme hızı ile 2020 yılında 3,2 trilyon USD'lik bir hacme ulaşacağı hesaplanmaktadır.

ICD Thomson Reuters Faizsiz Finans Gelişim 2015 yılı raporuna göre, faizsiz bankacılığın 2015-2020 döneminde yıllık %11-12 seviyesinde büyüyeceği ve finansal varlıkların 2,6 trilyon USD'ye ulaşacağı beklenmektedir. Bu varlıklara, faizsiz fon, tekafül, sukuk ve diğer faizsiz finansal kuruluşların kaydetmesi beklenen büyümeler de eklendiğinde, toplam faizsiz finans sistemi varlıklarının 2020 itibarıyla 3,2 trilyon USD'ye ulaşacağı öngörülmektedir. Bu durumda, 2020 yılında faizsiz finans varlıklarının dağılımının %80'i faizsiz bankacılık, %12'si Sukuk, %1,4'ü Tekafül, %3,3'ü diğer faizsiz finansal kuruluşlar ve %2,7'si ise faizsiz fonlardan oluşacağı öngörülmektedir (TKBB, 2015: 38).

2016 Dünya İslami Bankacılık Rekabet Raporu'na göre; QISMUT ülkeleri (Katar, Endonezya, Suudi Arabistan, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri,

Türkiye) ile Kuveyt, Bahreyn ve Pakistan'ın faizsiz bankacılık varlıklarının 2015 yılında 920 milyar USD'yi aştığı tahmin edilmektedir. Bu tutar, faizsiz finans varlıklarının %93'ünü oluşturmaktadır. QISMUT ülkeleri ve Kuveyt, Bahreyn ve Pakistan'daki faizsiz bankaların toplam karında önemli bir artış gerçekleşerek 12 milyar USD'yi aşmıştır. Gelecek yıllarda da sektörün bu hızlı büyüme performansını koruyacağı öngörülmektedir (Doğan vd., 2017: 181).

Tablo 2.'de, dünyada faaliyet gösteren faizsiz bankaların ülkelere göre dağılımı görülmektedir. Bu dağılıma göre; Malezya 38 banka ile 1. sırada, 33 banka ile Endonezya 2. sırada ve 32 banka ile Bahreyn 3. sırada yer almıştır, Türkiye ise 4 banka ile son sırada yer almaktadır (Doğan vd., 2017: 180).

Tablo 2. Dünyada Faizsiz Banka Sayısı

Sıra	Ülke Adı	Banka Sayısı	%
1	Malezya	38	17,7
2	Endonezya	33	15,4
3	Bahreyn	32	14,9
4	İran	31	14,4
5	Bangladeş	22	10,2
6	Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)	22	10,2
7	Suudi Arabistan	16	7,4
8	Kuveyt	9	4,2
9	Katar	8	3,7
10	Türkiye	4	1,9
	TOPLAM	215	100

Kaynak: Doğan vd., 2017: 180.

Global olarak faizsiz finans sisteminde faaliyet gösteren 1.329 adet kuruluş faaliyet göstermektedir. Bu kuruluşlardan; 480'i faizsiz bankacılık esasına göre hizmet sunan katılım bankaları, 322'si tekafül şirketi, 527'si ise diğer finansal kurumlarıdır.

Tablo 3.'de 2016 yılı sonu itibarıyla global İslami bankacılık aktif büyüklükleri bakımından ülkeler sıralanmıştır. Global İslami bankacılık

sektöründe aktif büyüklükleri itibarıyla ülkeler karşılaştırıldığında; 1. sırada yer alan İran'ın aktif büyüklüğü yaklaşık 493 milyar USD olup global pazardan %33'lük bir pay almaktadır. İran'ı yaklaşık 308 milyar USD ile Suudi Arabistan %20,6 pazar payı ile takip etmektedir. Malezya'nın aktif büyüklüğü yaklaşık 139 milyar USD olup, %9,3 pazar payı ile 3. sırada bulunmaktadır. Malezya'yı 134,4 milyar USD aktif ve %9 pazar payı ile Birleşik Arap Emirlikleri izlemektedir. Listenin 5. sırasındaki Kuveyt 91,1 milyar USD aktif ve %6,1 pazar payına sahiptir. Katar 86,6 milyar USD aktif ve %5,8 ile 6. sırada yer almaktadır. Türkiye ise %2,9 pazar payı ve 43,32 milyar USD ile dünyada 7. sırada bulunmaktadır (Atar, 2017: 1042).

Tablo 3. Global İslami Bankacılık Aktif Büyüklükleri Ülke Sıralaması

Sıra	Ülke Adı	Global İslami Bankacılık Toplamından Aldığı Pay (%)	İslami Bankacılık Aktif Büyüklüğü (Milyar USD)
1	İran	33	492,99
2	Suudi Arabistan	20,6	307,74
3	Malezya	9,3	138,93
4	BAE	9,0	134,45
5	Kuveyt	6,1	91,13
6	Katar	5,8	86,65
7	Türkiye	2,9	43,32
8	Bangladeş	1,8	26,89
9	Bahreyn	1,7	25,40
10	Endonezya	1,6	23,90
11	Sudan	1,3	19,42
12	Pakistan	1,1	16,43
13	Mısır	1,0	14,94
14	Ürdün	0,7	10,46
15	Brunei	0,5	7,47
16	Umman	0,5	7,47
17	Diğer	3,1	46,31
	TOPLAM	100	1.493,40

Kaynak: Atar, 2017: 1044-1045.

Tablo 4.'de 2015 yıl sonu itibarıyla faizsiz finans varlıklarına göre ilk 10 ülkenin sıralaması verilmiştir. Global faizsiz finans sistemi kapsamındaki varlıklar incelendiğinde, varlık büyüklüğü bakımından 447 milyar USD ile 1. sırada Suudi Arabistan'ın bulunduğu görülmektedir. 2. sırada 434 milyar USD ile İran yer almakta, 3. sırada ise 414 milyar USD ile Malezya bulunmaktadır. Bu verilere göre, faizsiz finansal varlıkların yaklaşık %24'ü Suudi Arabistan, %23'ü İran ve %22'sinin ise Malezya'ya ait olduğu görülmektedir. Türkiye ise yaklaşık 52 milyar USD varlık ve %3'lük bir pay ile 8. Sırada yer almaktadır (TKBB, 2016: 38).

Katılım bankacılığı, sahip olduğu dinamik yapısı ve sağlam çalışma prensipleriyle güvenli bir gelecek vaatmektedir. Katılım bankacılığında 2008

yılından bu yana artan yatırımlarla yüksek bir büyüme ivmesi kazanan Türkiye, 2015 yılı sonunda ulaştığı yaklaşık 52 milyar USD varlık hacmiyle Endonezya'yı geride bırakarak en çok büyüme kaydeden ilk 10 ülke sıralamasındaki yerini üst sıralara taşımıştır (TKBB, 2016: 34).

Tablo 4. Faizsiz Finans Varlıklarına Göre İlk 10 Ülke

Sıra	Ülke Adı	USD (Milyon)	%
1	Suudi Arabistan	446.664	23,6
2	İran	434.420	22,9
3	Malezya	414.343	21,9
4	BAE	187.051	9,9
5	Katar	100.538	5,3
6	Kuveyt	100.367	5,3
7	Bahreyn	81.069	4,3
8	Türkiye	51.710	2,7
9	Endonezya	47.645	2,5
10	Bangladeş	26.192	1,4
	TOPLAM	1.889.999	100

Kaynak: TKBB, 2016: 38.

Tablo 5.'de faizsiz finans varlıklarının 2015 yıl sonu itibarıyla dağılımı verilmiştir. 2015 yılı sonu itibarıyla faizsiz finans varlıklarının toplamı 2.003 milyar USD olarak gerçekleşmiştir. Büyümenin temelini, 1.451 milyar USD ile faizsiz finans varlıklarının %73'ünü temsil eden faizsiz bankacılık oluşturmuştur. Bunu sırasıyla, 342 milyar USD ve %17'lik payla sukuk, 106 milyar USD ve %5'lik payla diğer finansal kurumlar, 66 milyar USD ve %3'lük payla faizsiz fonlar ve 38 milyar USD ve %2'lik payla tekafül oluşturmuştur (TKBB, 2016: 36-37).

Tablo 5. Faizsiz Finans Varlık Dağılımı

Faizsiz Finans Varlık Dağılımı	USD (Milyon)	%
Faizsiz Bankacılık	1.451.087	73
Sukuk	341.923	17
Diğer Finansal Kurumlar	106.351	5
Faizsiz Fonlar	66.436	3
Tekafül	37.745	2
TOPLAM	2.003.542	100

Kaynak: TKBB, 2016: 38.

Ülkeler bazında bakıldığında, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Pakistan dışındaki faizsiz bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bütün ülkelerde murabaha ürününün kullanımının %50'nin üzerinde olduğu, İran ve Suudi Arabistan'da murabaha kullanım oranı %90'ın üzerine çıkarken, İngiltere ve Bahreyn'de ise bu oran %50'nin üzerinde olduğu görülmektedir. Malezya ve BAE'de ise murabahanın yanı sıra leasing kullanımının da yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye'de ise katılım bankalarının aktiflerindeki ürünlerin dağılımına baktığımızda murabaha ürününün kullanımı %90'ın üzerindedir (TKBB, 2015: 15).

Türkiye'de 1985 yılından itibaren kurulmaya başlayan katılım bankaları, ilk yıllarda ortalama %20 oranında mudaraba esasına göre çalışırken, günümüzde bu oran %1-2'lere kadar inmiştir. Bu yöntemde ana paranın dönüşü garanti altına alınamamakta ve yüksek kar getirisi sağlanamamaktadır. Kayıtsız ekonomi ve sermayeyi kullanan müşterilerin yeterli iş ve ticari ahlaka sahip olmamaları da yüksek kar getirisini engelleyen sebepler arasında sıralanmaktadır (Bakkal, 2016: 10).

Dünyada ilk sukuk ihracı 1995 yılında Malezya'da Suudi İşadami Abdullah Salih Kemal tarafından gerçekleştirilmiş ve 350 milyon USD tutarında tahvil ihraç edilmiştir. İlk hazine ihracı da 2002 yılında 600 milyon USD ile yine Malezya'da gerçekleşmiştir. Malezya tek başına ihraçların % 70'den fazlasını gerçekleştirirken, Körfez ülkeleri, Endonezya ve Pakistan Sukuk ihracında etkin diğer ülkeler olmuştur. Bu ihraçların % 80' den fazlasını Hazine ihraçları teşkil etmiştir (Özeroğlu, 2014: 756).

Türkiye'de, Sukuk piyasasının kuruluşundan bu yana geçen 7 yıl içinde ihraç edilen sertifika tutarı 45 milyar TL'ye ulaşmıştır. Sukuk varlıkları güçlenen bir ivmeyle büyümesini sürdürmektedir. Devam eden ve planlanan 3. Havalimanı, Kanal İstanbul gibi geniş çaplı altyapı yatırımları için Sukuk yoluyla finansman yöntemi çok önemli bir açılım fırsatı sunabilecektir (TKBB-2016: 43)

2016 yılında çekirdek pazarlarda Sukuk ihracı bir önceki yıla göre %26 oranında artış göstermiştir. Körfez İşbirliği Konseyi üyeleri, Malezya, Endonezya, Pakistan ve Türkiye'nin Sukuk ihracının, 2015 yılında 32 milyar USD seviyesinden 2016 yılında 40 milyar USD'ye yükselmiştir. 2017 yılında ise yeni ihracatçı ülkelerin piyasaya girmesi ve hacimlerinin artmasıyla bu ivmenin süreceği öngörülmektedir (TKBB-2016: 40).

Sukuk'un herbiri İslami esaslara dayandırılmış, mudaraba, murabaha, müşareke, istisna ve icare sukuk olmak üzere değişik türleri olmakla birlikte, en çok bilinen ve kullanım alanı bulunan "icare sukuk"tur ve neredeyse dünya uygulamasının %50'sini oluşturmaktadır. Özellikle proje finansmanına yönelik olarak uygulanan "İcare Sukuk" temelde bir leasing işlemi olup, sukuk vadesinde kiralayana kiralanın varlığı satın alma hakkı verilmiş bir finansman türüdür (Özeroğlu, 2014: 759).

6. SONUÇ

Faizsiz Bankacılık/İslam Bankacılığı veya Türkiye’de kullanılan adıyla Katılım Bankacılığı, dini nedenlerden dolayı faizli işlem yapmak istemeyen kişilerin, tasarruflarını değerlendirebilmek, finansman ihtiyaçlarını karşılamak ve bankacılık hizmetlerinden yararlanabilmeleri amacıyla kurulan ve geleneksel bankaları tamamlayan finansal kuruluşlardır.

Bu çalışmanın ortaya koymuş olduğu sonuçlar şu şekilde özetlenebilir;

- Faizin İslam Dinine göre yasaklanmış olması, İslam ülkelerindeki fonların finans sistemi dışında kalması ve sözkonusu fonların iktisadi kalkınma alanında kullanılması gerektiği düşüncesi, İslam ülkelerinde faizsiz bankacılık fikrinin ortaya çıkmasına yol açmıştır.
- Modern anlamda Katılım Bankacılığı fikir düzeyinde ilk defa 1955 yılında Pakistan’lı Muhammed Uzeyr tarafından ortaya konulmuştur. Faizsiz Bankacılık, ilk olarak 1960’lı yılların başında Mısır’da kurulan tasarruf sandıklarıyla başlamış ve daha sonraki yıllarda ise büyük bir gelişme kaydetmiştir.
- Modern anlamda faizsiz bankacılığın ilk örneği, 1963 yılında Mısır’da Mit-Ghamr’da kurulan “Tasarruf Bankası” adlı kuruluştur.
- Ülkeler bazında bakıldığında, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Pakistan dışındaki faizsiz bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bütün ülkelerde murabaha ürününün kullanımının %50’nin üzerinde olduğu, İran ve Suudi Arabistan’da murabaha kullanım oranı %90’ın üzerine çıkarken, İngiltere ve Bahreyn’de ise bu oran %50’nin üzerindedir. Malezya ve BAE’de ise murabahanın yanı sıra leasing kullanımının da yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye’de ise katılım bankalarının aktiflerindeki ürünlerin dağılımına baktığımızda murabaha ürününün kullanımı %90’ın üzerindedir.
- Türkiye’de 1985 yılından itibaren kurulmaya başlayan katılım bankaları, ilk yıllarda ortalama %20 oranında mudaraba esasına göre çalışırken, günümüzde bu oran %1-2’lere kadar inmiştir.
- Özellikle son yıllarda önemi giderek artan bir finansal araç olan sukuk, katılım bankaları başta olmak üzere finansal kuruluşlara, işletmelere ve devlet hazinelerine finansal piyasalardan İslam Hukuku’na uygun kaynak sağlayan bir araçtır.
- Dünyada ilk sukuk ihracı 1995 yılında Malezya’da Suudi İşadamı Abdullah Salih Kemal tarafından gerçekleştirilmiş ve 350 milyon USD tutarında tahvil ihraç edilmiştir. İlk hazine ihracı da 2002 yılında 600 milyon USD ihraçla yine Malezyada gerçekleşmiştir. Malezya tek başına ihraçların % 70’den fazlasını gerçekleştirmiştir.
- Türkiye’de, Sukuk piyasasının kuruluşundan bu yana geçen 7 yıl içinde ihraç edilen sertifika tutarı 45 milyar TL’ye ulaşmıştır. Sukuk varlıkları güçlenen bir ivmeyle büyümesini sürdürmektedir. Devam eden ve

planlanan 3. Havalimanı, Kanal İstanbul gibi geniş çaplı altyapı yatırımları için Sukuk yoluyla finansman yöntemi çok önemli bir açılım fırsatı sunmuştur.

- Körfez İşbirliği Konseyi üyeleri, Malezya, Endonezya, Pakistan ve Türkiye'nin Sukuk ihracının, 2015 yılında 32 milyar USD seviyesinden 2016 yılında 40 milyar USD'ye yükseldiği izlenmektedir. 2017 yılında ise yeni ihracatçı ülkelerin piyasaya girmesi ve hacimlerin artmasıyla bu ivmenin süreceği öngörülmektedir.

- Bugün sayıları 60'a ulaşan ülkede faaliyet gösteren ve uygulayıcıları arasında Citibank, Barclays Bank, Commerzbank, HSBC gibi geleneksel bankalarında yer aldığı faizsiz sistemde çalışan birçok banka bulunmaktadır.

- Dünya genelinde uygulanmakta olan Katılım Bankacılığı Sistemini en yaygın kullanan ülkeler İslam ülkeleridir. Özellikle İran ve Pakistan, sistemi tam anlamıyla uygulayan ülkelerdir. Katılım Bankacılığının İslam ülkelerindeki genel bankacılık faaliyetleri içindeki oranı %20-%49 dolaylarındadır. 2019 yılında bu oranın Suudi Arabistan için %70'ler seviyesine çıkacağı tahmin edilmektedir.

- Bugün dünyada İslami Bankacılık kuruluşu niteliğine sahip 135 kurum bulunmaktadır. 2016 Dünya İslami Bankacılık Rekabet Raporu'na göre; QISMUT ülkeleri (Katar, Endonezya, Suudi Arabistan, Malezya, BAE, Türkiye) ile Kuveyt, Bahreyn ve Pakistan'ın faizsiz bankacılık varlıklarının 2015 yılında 920 milyar USD'yi aştığı tahmin edilmektedir. Bu tutar, faizsiz finans varlıklarının %93'ünü temsil etmektedir.

- Batı ülkelerindeki gelişmelerle birlikte, dünya ticaretinin yeni merkezi konumunda bulunan Güneydoğu Asya'da da önemli gelişmeler görülmektedir. Özellikle ekonomik ve uluslararası ilişkilerde kuvvet merkezinin, Atlantik'ten Avrasya'ya doğru kaymasıyla birlikte, müslüman nüfusun yoğun olarak yaşadığı Endonezya ve Malezya, bunun yanısıra Singapur gibi ticari ve finansal açıdan gelişmiş ülkelerde İslami Finans ve Bankacılık faaliyetleri, kurumsallaşma ve uygulama açısından hızla yayılmaktadır.

- IFSB'nin 2015 yılı küresel finans raporuna göre; 2014 yılının ilk yarısı itibarıyla İslami Finans toplam varlıklarının 1.868,1 milyar USD'ye ulaştığı görülmektedir. Bu varlıkların %79'u bankacılık varlıklarından, %16'sı Sukuk'tan ve %14'lük kısmı ise Tekafül'den oluşmaktadır.

- Faizsiz finans sisteminin büyümesinde ve gelişmesinde lokomotif görevini üstlenen Katar, Endonezya, Suudi Arabistan, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye ile ek ivme sağlayan Bahreyn, Küveyt ve Pakistan'dan oluşan bu önemli piyasalarda 2015-2020 yılları arasında faizsiz bankaların toplam varlıklarının yıllık %14 büyüme kaydederek 1,8 trilyon USD'ye ulaşacağı tahmin edilmektedir. 2020 yılı itibarıyla; faizsiz bankacılık karının 30,3 milyar USD olacağı ve bunun 27,8 milyar USD'sinin ise lokomotif görevini üstlenen 6 ülkeye ait olacağı öngörülmektedir.

- 2015 yılı itibarıyla, global faizsiz finans sisteminin toplam büyüklüğünün 2 trilyon USD mertebesinde olduğu tahmin edilmektedir. Diğer

tarafından faizsiz finans sisteminin çift haneli bir büyüme hızı ile 2020 yılında 3,2 trilyon USD'lik bir hacme ulaşacağı hesaplanmaktadır.

- Katılım bankacılığı, sahip olduğu dinamik yapısı ve çalışma prensiplerinin sağlamlığıyla güvenli bir gelecek vaatetmektedir. Katılım bankacılığında 2008 yılından bu yana artan yatırımlarla yüksek bir büyüme ivmesi kazanan Türkiye, 2015 yılı sonunda ulaştığı 51,7 milyar dolar varlıkla Endonezya'yı geride bırakarak en çok büyüme kaydeden ilk 10 ülke sıralamasındaki yerini üst sıralara taşımıştır.

Sonuç itibarıyla; kurulduğu günden bu yana hızla yayılan ve geleneksel bankalara göre oransal olarak daha hızlı bir büyüme trendi içinde olan katılım bankacılığının hem Türkiye'de ve hem de diğer dünya ülkelerinde finansal sistem içerisindeki payları giderek artmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKIN, C., (1986). Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 440s.
- ANAÇ, T. ve KAYA, F., (2017). Bireysel Müşterilerin Katılım Bankacılığını Tercih Etmesini Etkileyen Faktörler, Bartın Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8 (15), ss. 145-182.
- ATAR, A., (2017). Başlangıcından Günümüze Dünyada ve Türkiyede İslami Bankacılığın Genel Durumu, Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 6 (4), ss. 1029-1062.
- AYRIÇAY, Y., ADA, Ş. ve KAYA, A., (2013). Katılım Bankacılığının Gelişiminin Önündeki Engeller: Bir Alan Araştırması, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3 (1), ss. 119-137.
- BABUŞÇU, Ş. ve HAZAR, A., (2017). Genel Bankacılık Bilgileri, Bankacılık Akademisi Yayınları, Ankara, 246s.
- BAKKAL, A., (2016). Katılım Bankalarında Murabaha Dışı Gelir Kaynaklarının Arttırılması, Harran Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, 21 (36), ss. 7-29.
- BATTAL, A., (1999). Bankalarla Karşılaştırmalı Olarak Hukuki Yönden Özel Finans Kurumları, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 278s.
- CANBAZ, M., (2015). Bankacılık Giriş ve İlkeleri, F.KAYA (Ed.), Beta Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 572s.
- CANBAZ, M., (2016). Katılım Bankacılığı, Beta Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 270s.
- ÇELİK, İ., (2016). Katılım Bankaları ve Denetleme Sorunsalı, ANKA e-Dergi, 1 (1), ss. 29-43.

- DOĞAN, B. B., KAYA, M. ve NARÇİÇEK, N., (2017). Dünya Bankacılık Sektöründe İslami Bankacılık Sisteminin Gelişimi, Çalışma Prensipleri ve Türkiye’de İslam Bankacılığı Üzerine Bir Analiz, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5 (48), ss. 175-190.
- GÜNAL, M., (2007). Para Banka ve Finansal Sistem, Yeni Dönem Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 527s.
- OĞUZ, A. B., (2016). Türkiye Kamu, Özel Sermayeli Mevduat ve Katılım Bankalarının 2005-2013 Arasındaki Bazı Bilanço Kalemlerinin Karşılaştırılması, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 12 (29), ss. 225-241.
- ÖZEROĞLU, A. İ., (2014). Sukuk ve Türkiye’de Sukukun Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi, Tarih Okulu Dergisi, 7 (19), ss. 751-772.
- ÖZSOY, Ş., (2012). Sağlam Bankacılık Modeli İle Katılım Bankacılığına Giriş, M. Demiray (Ed.), Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., İsbahar İnsan Kaynakları Danışmanlık Eğitim İletişim Hiz. ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 383s.
- SÜMER, G. ve ONAN, F., (2015). Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiyedeki Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları, Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17 (3), ss. 296-308.
- TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği), (2007). İstanbul, 76s.
- TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği), (2011). İstanbul, 102s.
- TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği), (2015). İstanbul, 120s.
- TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği), (2016). İstanbul, 103s.